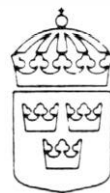

Motion till riksdagen

1989/90:U244

av Olof Johansson m.fl. (c)

Biståndspolitik

Mot.
1989/90
U244-245

Inledning

Under 1989 har det internationella intresset i hög grad kommit att koncentreras till det dramatiska skeendet i Europa. Den globala politiska avspänningen och demokratins segrar i Östeuropa har gett oss rätt att tro på en ljusare framtid för vår värld. Samtidigt har dock ett annat globalt problemkomplex – världsfattigdomen med allt den för med sig – inte kommit närmare någon lösning. De ekonomiska klyftorna i världen har snarast fördjupats ytterligare. I takt med att andra hot tonar bort blir detta ett alltmer framträdande hot mot mänsklighetens framtid.

Det är ett oacceptabelt förhållande att antalet människor som lever i absolut misär växer och att t.ex. analfabetismen åter är på tillväxt. Särskilt hårt drabbas barnen. Undernäring i barndomen leder till bestående handikapp. Brister i hälsovård och utbildning innebär att många aldrig får chansen till ett godtagbart liv.

Världsfattigdomen är dessutom ett av de stora globala miljöhoten. Det är nödvändigt att stoppa skövlandet av de tropiska regnskogarna, ökenutbredningen, kalhuggningen och erosionen av jordens tropiska bergstrakter. Allt detta fordrar kraftfulla åtgärder för att komma till rätta med u-ländernas försörjningsproblem.

Fattigdomen är också en ständig härd för konflikter. Det illustreras av att praktiskt taget alla de krig som förekommit sedan andra världskriget utspelats i den tredje världen. Fattigdomen skapar i sig motsättningar mellan dem som har och inte har. Det ökar benägenheten för privilegierade grupper att med militära maktedel och förtryck slå vakt om sina privilegier. Politiska ledare utnyttjar konflikter för att avleda människors missnöje. Det går inte att skapa en fredlig värld utan att det också är en någorlunda rättvis värld – med en rimlig fördelning av våra samlade tillgångar och kunskaper.

Konflikterna och krigen bidrar i sin tur till att fördjupa fattigdomen och förhindrar ett uppbyggnadsarbete. Antalet människor på flykt växer. Främst är det redan fattiga länder som under stora självupppoffringar får ta hand om nya skaror av utblottade människor.

Världsfattigdomen kan således ses som ett globalt säkerhetsproblem i dess vidaste bemärkelse. Det starkaste motivet för ett kraftfullt bistånd är givetvis den mänskliga solidaritet som inte får begränsas av nationella och kulturella barriärer.

Världssamfundets insatser för att skapa drägliga levnadsförhållanden för människorna, också i de fattigare delarna av världen, har dock hittills misslyckats. I stor utsträckning beror det på bristande ambitionsnivå. Det finns också anledning att pröva om de hittillsvarande metoderna varit de rätta. Sverige har traditionellt spelat en progressiv roll både i fråga om våra egna bilaterala insatser och om vårt handlande i olika internationella organ. Det hindrar inte att också vi i den uppkomna situationen behöver ta vår samlade u-landspolitik till förnyad prövning.

De grundläggande försörjningsproblemen har under 1980-talet haft en förhållandevis låg prioritet på den världspolitiska dagordningen. Situationen är nu så allvarlig att de måste ges en topposition. Frågan om att skapa rimliga försörjningsmöjligheter för hela jordens befolkning måste betraktas som ett i alla avseenden globalt problem där alla stater har skyldighet att medverka efter förmåga. Den politiska avspänning som präglat de senaste åren och i synnerhet 1989 borde skapa förbättrade förutsättningar att åstadkomma ett samarbete kring jordens vitala överlevnadsproblem. I takt med att motsättningarna mellan supermakterna minskar borde utrymme skapas för ett ökat intresse för andra världsproblem. Samarbetsmöjligheterna mellan stormakterna bör öka när rivaliteten minskar. En militär nedrustning ökar också de ekonomiska förutsättningarna för insatser mot sådana problem som världsfattigdom, analfabetism och jordförstöring.

Hittills finns dock inga tecken på att så skulle ske. De rika länderna i allmänhet har inte kommit närmare FN:s mål om 0,7 % av BNI i utbetalt offentligt bistånd, och bara i några få fall gjort positiva utfästelser. Tvärtom finns det en tydlig risk att nödvändigheten och intresset för att bistå de östeuropeiska länderna går ut över u-ländernas biståndsbehov.

Det är utomordentligt anmärkningsvärt att till de regeringar som tycks vilja föra en östeuropapolitik på u-ländernas bekostnad hör den svenska. Regeringens förslag i detta avseende är ett svek mot våra samarbetspartners i tredje världen och innebär i praktiken att den socialdemokratiska regeringen gör ett nytt försök att frånga det av riksdagen fastlagda enprocentmålet för svensk bistånd.

Regeringen försöker tona ned betydelsen av detta principbrott genom att hänvisa till biståndsanslagets oväntat höga tillväxt. Man påpekar att exempelvis anslaget för bistånd genom SIDA ändå blir högre än verket begärt. Detta är dock ett bedrägligt argument, eftersom den BNI-ökning som är orsaken i huvudsak motsvaras av en försämrad köpkraft för den svenska kronan. I verkligheten ökar inte det svenska biståndet med mer än den reella ekonomiska tillväxten i landet, vilken som bekant är förhållandevis blygsam.

Regeringsförslaget gör oss till ett dåligt föredöme också i ett internationellt perspektiv. Våra möjligheter att övertyga andra rika länder om att biståndet till tredje världen bör öka, skulle naturligtvis allvarligt undergrävas om regeringsförslaget antogs. Detta innebär i praktiken att vi sänker vår ambitionsnivå.

Centern avvisar självfallet regeringens förslag om att Sverige skall frånga enprocentmålet för bistånd till u-länderna. I stället bör vi försöka åstadkomma ett bättre uppfyllande av detta mål.

I praktiken har målsättningen endast kommit att gälla anslagen, medan

utbetalningarna regelmässigt ligger under dessa. För 1988 var det svenska biståndet i realiteten 0,87 %, vilket innebär över en miljard mindre i bistånd än vad som skulle ha varit fallet om riksdagens 1 %-mål uppnåtts. Detta beror delvis på att det system som används för att prognosticera BNI regelmässigt har underskattat utvecklingen. Delvis beror det också på att planerade projekt ofta – och inte förvånande – blir försenade.

Det är naturligtvis önskvärt att komma till rätta med dessa brister. Sättet att räkna fram BNI behöver förbättras. Planeringsmetoderna kan också behöva förändras. Planeringen skulle t.ex. kunna inriktas mot en något högre ekonomisk nivå än vad som finns anslaget, genom en projektreserv eller genom att omdisponeringsmöjligheter skapas på annat sätt. Detta skulle innebära att försenade projekt måste få nya anslag de år de genomförs.

Regeringen har tagit ett första steg mot en förändrad budgetteknik genom att föreslå att en del av de medel som anslagits till Internationella Utvecklingsfonden (IDA) får tas i anspråk för andra ändamål. Det anmärkningsvärda är dock att regeringen inte utnyttjar denna möjlighet till att förbättra u-hjälpen, utan till att föra undan medel från u-landsbiståndet. Som kommer att framgå är vi beredda att godta den nya budgettekniken, men endast för fortsatt bistånd till u-länder.

I-ländernas intresse för u-länderna har i hög grad kommit att knytas till skuldkrisen. Också i den svenska biståndspolitikens spelar skuldkrisen, i synnerhet för de afrikanska länderna, en central roll.

Skuldkrisen är säkert Afrikas mest akuta problem. Det blockerar insatserna för att ta itu med de djupare orsakerna till Afrikas – liksom många andra u-regioners – misär. Därför måste den lösas. Men att ensidigt rikta intresset och åtgärderna mot skuldkrisen är att behandla symptomen, inte de verkliga problemen. Dessa handlar fortfarande om sådant som produktionsförhållanden och produktionsmetoder, sociala strukturer, miljöbelastningar, bristen på infrastruktur och världshandelns sätt att fungera. Lösningen måste finnas, inte bara i huvudstädernas bank- och regeringspalats, utan i stor utsträckning ute i byarna och i storstädernas slumområden.

Risken är nu stor att skuldkrisen och Världsbanken/IMF:s strukturprogram driver fram en kortsiktighet i utvecklingstänkandet som kan få allvarliga konsekvenser. Det är i och för sig bra om strukturanpassningen leder till effektivare administration, mindre byråkrati och mindre centralstyrning. Det mår u-länderna väl av, precis som vi själva skulle göra.

När kravet på ekonomisk åtstramning går ut över hälsovård, miljövärd, utbildning, byutveckling och livsmedelsförsörjning i storstadsslummen, blir det direkt destruktivt. Det är inte bara humanitära hänsyn eller oro för den politiska stabiliteten som ger anledning till protest. Själva grunden för ländernas långsiktiga utveckling hotas. Vad som kanske kan främja den ekonomiska tillväxten på något eller några års sikt skapar allvarliga hot mot u-ländernas långsiktiga ekonomiska och sociala framtid.

Sveriges officiella inställning till det som nu sker i många u-länder, inte minst i Afrika, är tvetydig. Å ena sidan framför vi mer eller mindre tydliga protester när vi tycker att Världsbankens och IMF:s rådgivare går alltför hårt fram. Å andra sidan tycks vi vara på väg att knyta vårt eget bistånd allt starkare till Världsbanksgruppen och anpassningsprogrammen. Här krävs en ge-

nomtänkt svensk strategi, både för vårt eget bistånd och för vårt internationella agerande.

I-länderna har ett betydande ansvar för att skuldskrisen löses. Det är våra banker, biståndsorgan och regering som villigt har levererat lån och krediter – som regel i full medvetenhet om hur de skulle användas. Det är vi som försett u-länderna med de experter som i många fall lett utvecklingen på villospar. Det är i-ländernas sammanlagda snålhet och ovilja att uppnå FN:s biståndsmål som gjort det nödvändigt att finansiera projekt med dyra lån, som borde varit gåvofinansierade.

Självfallet måste också u-länderna ta sitt ansvar – avstå från improduktiva prestigeprojekt, minska sin byråkrati, bekämpa korrupktion. Men insatserna för skuldsanering får inte gå ut över biståndet till framtidsinriktade utvecklingsprojekt och det får inte minska u-ländernas egna möjligheter till långsiktiga utvecklingsansträngningar. Då blir bara framtiden ännu värre. I-länderna får inte kräva obarmhärtiga ingrepp för sina fordringar.

Det finns anledning för oss att försöka återuppväcka ambitionerna bakom 70-talets debatt om en ny ekonomisk världsordning. Även om de planeringsfilosofier som då diskuterades kan ha förlorat sin aktualitet, har behovet av att finna vägar för att anpassa de handelspolitiska spelreglerna bättre till u-ländernas förutsättningar inte minskat, snarare tvärtom.

I Sverige bör vi noga överväga hur vi skall kunna bidra till att förbättra dialogen mellan rika och fattiga länder på handelsområdet, bl.a. för att öka de rika marknadernas tillgänglighet för u-landsvarorna. Samtidigt kan det vara motiverat att ställa vissa sociala minimikrav på de u-länder som på detta sätt får ökade avsättningsmöjligheter. Likaså finns det anledning att pröva internationella försäkringsarrangemang för att öka intresset för investeringar av kapital från i-länderna till u-länderna. U-länderna måste också få del i ett kunskapsutbyte och få tillgång till teknik, som utgår från deras, inte i-ländernas, behov och förutsättningar.

Den traditionella u-hjälpen bör som hittills inriktas på de allra fattigaste länderna – de som inte är hjälpta med bättre handelsvillkor, bättre investeringsförutsättningar, mer tekniköverföring etc. Det rena biståndet måste mer än hittills koncentreras på att säkra människors grundläggande överlevnadsmöjligheter och skapa en bas för en ekonomisk utveckling som långsiktigt kan skapa förbättrade levnadsvillkor. Särskilt måste biståndet inriktas på de allra fattigaste, och de mest utsatta bland dessa – kvinnorna och barnen.

Insatserna måste bygga på en ekologisk helhetssyn. Basen för livsmedelsförsörjningen också för framtiden måste säkerställas. Det gäller att stoppa jordförstörelsen, att åstadkomma en återbeskogning av kala områden, att utveckla miljövänligare jordbruksteknik, att utveckla jordbrukets binärningar, lokal livsmedelsförädling, hantverk och småindustri i byarna, utveckling av kooperativ etc. Också hälsovård, hygien och utbildning är av central betydelse.

Miljöområdet kräver ett globalt samarbete av helt andra mått än vad vi hittills sett. Eftersom miljöproblemen i så hög grad är internationella till sin karaktär, är det särskilt viktigt att länder som saknar egna tekniska och ekonomiska resurser att bemästra sina miljöproblem får stöd utifrån av länder som har de erforderliga resurserna. Det behövsamlade internationella pro-

gram för att rädda de tropiska regnskogarna, stoppa ökenutbredningen och stoppa erosionen i de tropiska bergstrakterna. Dels kräver alla dessa problem att flera länder samverkar i de berörda områdena. Dels förutsätter en lösning att i-länderna kan medverka med kapital och kunskap.

Det är viktigt att Sverige har en total och samordnad u-landspolitik. Den måste omfatta såväl handelspolitik som politik när det gäller kapitalrörelser, kunskaps- och teknikflöden, internationell miljöpolitik och direkt bistånd i mer traditionell bemärkelse. Den måste omfatta såväl vårt handlande i internationella organ som våra egna bilaterala relationer till u-länderna.

Sveriges samlade u-landspolitik bör bli föremål för en översyn. Att som nu studera ett antal delproblem i olika specialutredningar förhindrar en överblick. I stället bör en samlad analys göras som givetvis bör dra nytta av det hittills utförda utredningsarbetet.

En parlamentarisk u-landsutredning bör tillsättas. Den bör få i uppdrag att behandla alla aspekter på Sveriges relationer till u-länderna. Såväl våra multilaterala relationer som de bilaterala bör behandlas. Ett mål för utredningsarbetet bör vara att skapa konsekvens mellan olika typer av relationer mellan Sverige och u-länder och säkerställa att dessa samfällt främjar våra biståndspolitiska mål. Det bör också kunna stärka Sveriges internationella agerande för att föra fram u-ländernas problem till en central plats i världspolitiken och medverka till helhjärtade internationella insatser för att lösa de globala problemen.

Barnen

Under 1980-talet har klyftorna mellan i-länderna och u-länderna ökat. I många u-länder är situationen idag mer förtvivlad än tidigare. I många afrikanska och latinamerikanska länder har medelinkomsten per capita sjunkit med mellan 10 och 25 % under de senaste tio åren. Kostnaderna för hälso- och sjukvård har halverats och utgifterna för undervisning minskat med en fjärdedel i de 37 fattigaste länderna i världen. Antalet barn i åldern 6 – 11 år som går i skolan avtar i alla u-länder. Det kanske allvarligaste tecknet på den sociala krisen är den ökande spädbarnsdödligheten.

Skuldbördan i många u-länder har tvingat fram drastiska neddragningar och reduceringar inom det sociala området. Världsbankens ekonomiska saneringsprogram har i flera fall medverkat till en kraftigt sänkt levnadsnivå för de fattigaste människorna. Barnen är de som drabbas hårdast av den ekonomiska regressionen och som därför också får bära de tyngsta bördorna. De stora landvinningar som gjordes under 1960- och 1970-talen, som bl.a. resulterade i en minskad spädbarnsdödlighet och en ökad femårsöverlevnad för barnen i de fattigaste länderna, riskerar nu att gå förlorade.

Omsorgen om barnens utveckling bör vara en central del av den svenska utvecklingspolitiken och ett prioriterat område i vår biståndspolitik.

UNICEF arbetar för att öka medvetenheten om barnens behov i de fattiga länderna och för att skapa ett politiskt engagemang till stöd för förbättringar av barnens situation. Verksamheten är idag inriktad på att åstadkomma sociala förbättringar genom långsiktiga bistånd.

En viktig del av UNICEF:s verksamhet är att med hjälp av enkla hälso-

befrämjande program förbättra barnens hälsa. I kombination med insatser för en förbättrad vattenförsörjning och en ökad livsmedelsproduktion finns det, enligt UNICEF, goda möjligheter att skapa bättre livsbetingelser för de fattigaste i världen under den kommande tio-årsperioden.

FN:s generalförsamling har tidigare samlats till diskussioner kring särskilda problem. Den utomordenligt svåra fattigdomen i Afrika har behandlats av församlingen. Den negativa ekonomiska utvecklingen i de fattigaste länderna och de konsekvenser denna får för barnen bör belysas i ett sådant sammanhang. Sverige bör därför ta initiativ till en debatt om barnens situation i FN:s generalförsamling, bl. a. vad gäller implementeringen av den nyligen antagna barnkonventionen.

Försämringarna för barnen är ofta direkt eller indirekt ett resultat av de skuldsaneringsprogram som många av de fattigaste u-länderna tvingats till. För att få del av de stödinsatser som Världsbanken förfogar över kräver banken ofta radikala åtgärder för att sanera låntagarlandets ekonomi. Dessa åtgärder drabbar ofta den sociala sektorn. Nedskränningar i låntagarländernas budget för hälsovård och utbildning är inte ovanliga.

I u-länderna är det inte ovanligt att 3/4 av en familjs inkomster går till mat och att 1/4 måste räcka för att täcka kostnader för bostad, värme, kläder mm. Eftersom Världsbankens saneringsåtgärder i u-länderna ofta kombineras med krav om reducerade bidrag för livsmedelsstöd mm innebär åtgärderna ökade risker för svält.

Världsbanken ska numera även ta hänsyn till de sociala effekter som saneringsprogrammen kan leda till. Statuterna för banken sätter dock gränser för bankens möjligheter att ta tillräckliga hänsyn i dessa avseenden. Sverige bör därför ta initiativ till en förändring av de regler som styr Världsbankens verksamhet. Detta bör ges regeringen till känna.

Kvinnornas situation

U-ländernas kvinnor har ofta huvudansvar för familjens livsmedelsförsörjning. Det är kvinnorna som odlar jorden. Förbättringar för u-ländernas befolkning måste därför utgå från att förbättra kvinnornas situation. De insatser som krävs är många gånger enkla. Tillgång till bränsle och vatten, enkla med effektivare redskap för att bruka jorden är sådana funktioner som skulle förbättra livsbetingelserna för kvinnorna i många länder.

Kvinnorna har ofta av tradition en låg ställning i många kulturer. Utbildning reserveras mestadels för män. Analfabetismen är därför mer utbredd bland kvinnor än bland män. U-landskvinnan är i stort behov av kunskap. Att kunna läsa är viktigt. Kunskap i barnavård och hälsovårdlikaså. Insatser inom dessa områden är viktiga inte minst för att stärka barnens möjligheter i u-landssamhället.

En utveckling av u-landssamhället förutsätter att kvinnornas situation förbättras. Alltför många biståndsprojekt tar inte hänsyn till detta. Inte sällan riktas utvecklingsprogram till männen. Enligt all erfarenhet skulle detta också bidra till en lägre befolkningstillväxt.

90 % av u-ländernas befolkning lever på landsbygden. En utveckling av landsbygden borde därför prioriteras. Ett stort problem i många områden är

den omfattande flykten från landsbygden till storstädernas slumområden. När möjligheterna att försörja familjen på landsbygden minskar, genom bl.a. jordförstörelse som begränsar odlingsbetingelserna, tvingas de söka sig dit. Städernas befolkning växer därför okontrollerat. Allt fler tvingas bo och leva i kåkstäder i städernas utkanter. Tillgången på arbete är begränsad. Många människor tvingas därför fly från en fattigdom in i ren nöd.

En förbättrad odlings teknik på landsbygden i kombination med satsningar på enklare tillverkningsprocesser är angelägen. Detta måste kombineras med omfattande insatser för att minska nöden i städernas slumområden. Nyckeln till utvecklingen ligger dock i insatser som förbättrar kvinnornas situation.

Miljöbistånd

Fattigdom är en orsak till miljöproblemen i tredje världen. Det är också de fattigaste människorna som drabbas hårdast av miljöskadornas effekter. De fattigaste människornas levnadsförhållanden kommer att påverka de ekologiska kretsloppens framtida stabilitet mer än något enskilt miljöprogram.

I sin kamp för överlevnad är många människor tvingade att förstöra miljön. Den snabba folkökningen leder till att allt sämre jordar måste användas för livsmedelsproduktion. Överbetning är vanlig. Man tvingas använda alltmer skog som bränsle och för byggnadsändamål.

Miljöproblemen är ett av de svåraste hindren för ekonomisk utveckling. Många biståndsprojekt har också bidragit till miljöförstöringen. Alla biståndsprojekt måste därför planeras med utgångspunkt från miljöaspekterna. Miljömålet i biståndsverksamheten får inte bara bli ett av många mål med verksamheten. Biståndet ska – enligt rekommendationerna från Världskommissionen för miljö och utveckling – syfta till att skapa en uthållig utveckling. Detta förutsätter att miljömålen får en central position i biståndsplaneringen på ett betydligt mer genomgripande sätt än idag.

Regeringens vilja att prioritera miljöbiståndet är otillräckligt. Anslaget för särskilda miljöinsatser infördes av riksdagen trots regeringens motstånd, på initiativ bl.a. från centern. Förra året genomdrev riksdagen också en kraftig ökning av anslaget. Trots den nominellt stora uppräknings av biståndsbudgeten har regeringen uppenbarligen inte funnit anledning att prioritera biståndsverksamhet inom miljöområdet. Anslaget till miljöinsatser via multilaterala organ föreslås vara oförändrat budgetåret 1990/91 i förhållande till innevarande budgetår. Samma förhållande råder för anslagsposten "Särskilda miljöinsatser". Regeringens förslag innebär därför en reell nedskärning av miljöbiståndet.

Centerpartiet avvisar regeringens förslag i dessa delar. Med hänsyn till det stora behovet av miljöbistånd är det orimligt att tillåta en urholkning av resurserna till biståndsinsatser inom miljöområdet. Anslagen måste bibehållas på en sådan nivå att köpkraften inte försämras i reala termer. Vi föreslår därför ett ökat anslag till miljöbistånd om 50 milj kr. Detta skall fördelas på C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram, posten Andra multilaterala bidrag, Miljöinsatser, Särskilda miljöinsatser, med 25 milj kr till 150 milj kr och C 2. Utvecklingsamarbete genom SIDA, Övrigt, Särskilda miljöinsatser med 25 milj kr till 255 milj kr.

Bristen på lätt tillgänglig energi är ett annat problem för u-ländernas folk. Energiproblemen har också ett nära samband med miljöförstörelsen och livsmedelsbristen.

U-ländernas energibrist är ett exempel på en ojämlig fördelning av världens samlade resurser. Samtidigt som många av u-ländernas människor lever med en konstant brist på energi för uppvärmning och för enklare tillverkningsprocesser ökar i-ländernas energiförbrukning varje år.

En stor del av de totala resurserna som satsas på energiområdet anslås till kol, olja och kärnkraft – energislag som ofta kräver en avancerad teknik och vars användning därutöver leder till miljöförstöring. Med en i princip oförändrad energiförbrukning är det möjligt att öka levnadsstandarden i såväl i- som u-länder. Lösningen ligger i att söka metoder för en effektivare energianvändning. Genom att främja en effektiv användning av förnybara energikällor och stimulera en alternativ energiproduktion istället för kol/olja/kärnkraft kan u-ländernas energikris undanröjas.

U-länderna behöver dock få tillgång till en teknik för effektiv energianvändning som är anpassad till de speciella behov som de har. En sådan teknik måste vara enkel till sin konstruktion och möjlig att använda småskaligt. I-ländernas nu använda energiteknik kräver ofta dyrbara, storskaliga lösningar.

Teknikbiståndet måste också i övrigt anpassas till dem som ska använda det. Den teknik som används i i-länderna måste därför modifieras för att kunna komma till verklig nytta i u-länderna. I många fall bör teknikbiståndet utgå från en annan teknisk nivå än den vi lever med i i-länderna.

Centern förslår därför ett ökat anslag till delposten C 2 Utvecklingssamarbete genom SIDA. Särskilda program om 50 milj kr till 458 milj kr att användas till utveckling av u-landsanpassad teknik och förnybara energikällor.

Demokratiutveckling

Få u-länder har ett demokratiskt styrelseskick i västerländsk mening. Istället är mer eller mindre totalitära regimer vanliga. Länderna saknar också nästan undantagslöst erfarenheter av folkstyre på nationell nivå och har därmed inga demokratiska traditioner. Feodala beslutsstrukturer och arvet från kolonialtiden – med ett massivt förtryck av den inhemska befolkningen från kolonisationsernas sida – försvårar en utveckling i demokratisk riktning.

Sambandet mellan ett demokratiskt styrelseskick som slår vakt om människors grundläggande fri- och rättigheter och en stabil positiv ekonomisk utveckling framstår nu allt klarare.

Demokrati i verklig mening som baseras på folkmajoritetens uttalade vilja ställer krav på hänsynstagande till folkminoriteters berättigade krav och önskemål i olika beslutssituationer. En verklig demokrati kan därför medverka till att tona ned de etniska och religiösa motsättningar som nu är vanliga i många u-länder.

När en totalitär regim störtas i ett u-land och en uppbyggnad av ett demokratiskt styrelseskick påbörjas är ekonomiskt stöd från omvärlden mycket viktigt. Ett av de biståndspolitiska målen är att främja en demokratisk sam-

hällsutveckling i våra mottagarländer. Möjligheterna att erbjuda stöd i olika former i biståndsverksamheten är dock begränsade.

I årets budgetproposition föreslår regeringen en kraftig uppräkning av bidraget till demokratifrämjande insatser. Denna förstärkning på demokratifrämjande insatser är angelägen och väl motiverad.

Demokratiaspekterna bör beaktas i alla biståndsprojekt. Utvecklingsinsatser måste generellt utformas så att de människor som kommer att engageras och arbeta i projektet involveras och får träning i ansvarstagande och självstyre. Det är viktigt att Sverige som biståndsgivare ställer krav på mottagarländernas regeringar att respektera grundläggande mänskliga rättigheter. Om så krävs måste Sverige vara beredd att samordna biståndsarbetet med andra biståndsgivare.

Våra insatser på detta område bör vid behov kunna utgå som stöd till insatser inom kulturområdet och till massmedia. En fri och obunden press är nödvändig i ett demokratiskt samhälle. Särskilda satsningar krävs i många fall för att utveckla informationsflödet i många u-länder. Inom kulturområdet är det angeläget att stödja projekt som syftar till att bevara och utveckla de viktiga kulturtraditioner som finns hos u-ländernas folk.

Katastrofbistånd

Befolkningen i Afrikas Horn hotas återigen av svält. De uteblivna regnen kommer att leda till svår missväxt i området. Mer än 4,5 milj människor kommer att drabbas. Det finns uppgifter som tyder på att hungersnöden kan komma att skörda mellan 500 000 och 1 000 000 människoliv.

Befolkningsökningen i Bangladesh tvingar människor att bo i områden som ofta drabbas av svåra översvämningar. Bristen på odlingsbar jord leder till att befolkningen i kustområdena bosätter sig på låglänt mark i ökad utsträckning.

Människor hotas inte bara av naturkatastrofer i ökad omfattning. Kris och andra regionala konflikter tvingar många människor att fly till lugnare områden. Nöden i flyktinglägren är ofta svår.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen 597 milj kr till katastrofbistånd samt 250 milj kr för Stöd till återuppbyggnad. Tidigare år har kostnaderna för dessa verksamheter redovisats under en anslagspost.

Med hänsyn till det allvarliga läget i många områden bör anslaget till katastrofbistånd prioriteras ytterligare. Centerpartiet föreslår därför ett förhöjt anslag om 103 milj kr till 700 milj kr.

Stöd till enskilda organisationer

En omfattande del av biståndsverksamheten administreras av enskilda organisationer. I Sydamerika exempelvis är det dessa organisationer som i huvudsak svarar för de svenska biståndsinsatserna.

Många organisationer utför ett ytterst kvalificerat biståndsarbete. I arbetet engagerar de ett stort antal människor som i hög grad deltar i arbetet på ideell basis. De enskilda organisationernas betydelse när det gäller att skapa opinion för och sprida kunskap om biståndsaktiviteter är mycket omfat-

tande. Många människor får också möjligheter att delta i detta solidaritetsarbete utifrån sina förutsättningar och på sina villkor.

Vi noterar med tillfredsställelse att regeringen numera följer riksdagens uttalade önskemål och således föreslår ett ökat anslag till folkrörelserna och de enskilda organisationerna inför budgetåret 1990/91. Regeringen bör dock göra fleråriga utfästelser och underlätta organisationernas långsiktiga planering.

Afrika

Utvecklingen i Afrika är alarmerande. De afrikanska ländernas ekonomi är utomordentligt svag. Miljöproblemen har nu nått en sådan omfattning att stora områden är ödelagda. Ökenutbredningen tilltar. De allt svårare levnadsförhållandena på landsbygden driver människor till städerna där slumområdena växer. Regionala oroligheter och stammotsättningar tvingar många människor på flykt från sina hem.

Rovdriften i Afrika fortsätter. I södra Afrika utnyttjar Sydafrika sin överlägsenhet och terroriserar randstaterna såväl ekonomiskt som politiskt. Den sydafrikanska dominansen i området förhindrar en positiv ekonomisk utveckling i dessa länder trots att de har potential för en sådan.

Skuldbördan tvingar många u-länder att acceptera alltför låga råvarupriser. Under 1980-talet sjönk priserna på de råvaror som u-länderna exporterar med i genomsnitt 35 %. I-länderna ha nu också börjat använda Afrika som en avstjälpningsplats för de gifter och andra miljöfarliga avfall som i-länderna inte vill ta hand om själva.

Många folk lever i diktaturländer. Skyddet för mänskliga fri- och rättigheter är bristfälligt eller nära nog obefintligt. Den största ofriheten för många folk i Afrika är trots allt fattigdomen.

I flera länder kämpar befrielseströrelser för en förbättring och en utveckling i demokratisk riktning.

Det svenska biståndet till Afrika har riktats huvudsakligen till randstaterna kring Sydafrika samt till vissa programländer som Etiopien, Kenya och Tanzania. En betydande del av den totala biståndsbudgeten för Afrika har använts för humanitärt bistånd till länderna i södra Afrika. En stor bidragmottagare har befrielseströrelsen SWAPO i Namibia varit. I Namibia har utvecklingen mot självständighet fortgått planenligt. I november förra året genomfördes slutligen det första demokratiska valet i landets historia. Namibia kommer av allt att döma att vara en suverän och självständig stat från våren 1990. Behovet av humanitärt bistånd till SWAPO bortfaller därmed. Istället föreslår regeringen att Namibia blir ett nytt programland. Vi instämmer i regeringens förslag i denna del. Det är viktigt att lämna stöd i olika former för att stödja den demokratiska utvecklingsprocessen i landet.

Behovet av bistånd till organisationer, befrielseorganisationer och demokratirörelser kvarstår dock. I flera afrikanska länder kämpar befrielseströrelser för självständighet. Det gäller t.ex. motståndsrörelsen Polisarios kamp mot den marockanska ockupationen av Västsahara men även EPLF m fl motståndsrörelsers verksamhet i Etiopien. Det är angeläget att Sverige har möjligheter att lämna stöd till sådana folkrörelser i u-länderna som kämpar

för en demokratisering av ländernas styrelseskick. Den begränsning som nu finns i och med anslagskonstruktionen för humanitärt bistånd till södra Afrika bör undanröjas. Centern föreslår därför att delposten Humanitärt bistånd i Södra Afrika istället skall vara delposten Humanitärt bistånd i Afrika. Anslaget skall kunna användas till stöd för befrielse- och demokratiåtgärder i Afrika.

Regeringen föreslår att anslaget reduceras med 40 miljoner kr med hänvisning till utvecklingen i Namibia vilken medför att stödet till SWAPO kan upphöra. Behovet av stöd till befrielseåtgärder är som vi ovan anfört stort. Centern föreslår därför att anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA, delposten Humanitärt bistånd i södra Afrika skall vara humanitärt bistånd i Afrika samt att anslaget höjs med 40 miljoner kr till 350 miljoner kr.

Programlandet Botswana föreslås erhålla oförändrat anslag budgetåret 1990/91. Regeringen föreslår alltså ingen uppräkningsåtgärd av anslaget. Botswanas ekonomiska läge är i förhållande till länderna i dess omgivning acceptabelt. Näringslivsstrukturen i landet är dock ensidig och landet är fortfarande starkt beroende av Sydafrika. För att minska detta beroende och understödja den positiva utvecklingsfas som Botswana befinner sig i föreslår centern en uppräkningsåtgärd av programbiståndet till Botswana med 10 miljoner kr.

Finansiering av våra förslag

Inledningsvis kritiserade centern regeringen för förslagen att utnyttja biståndsbudgeten för stödinsatser till Östeuropa. Som vi påpekat är de östeuropeiska länderna, trots den besvärliga situation de lever med, inte att jämföra med u-länderna och än mindre med de allra fattigaste länderna i världen. Centern slår vakt om riksdagens beslut att det svenska biståndet skall uppgå till 1 % av BNI. Biståndsanslagen skall därför i sin helhet riktas till u-länderna. Vi föreslår därför att stödet till Östeuropa finansieras i särskild ordning.

En sådan ordning frigör 128,4 miljoner kr att nyttjas till särskilda projekt.

Regeringens förslag att utnyttja en del av de anslagna resurserna till Internationella utvecklingsfonden för insatser i Östeuropa är inte acceptabelt. IDA:s verksamhet riktas till de allra fattigaste länderna i världen och reserveras för länder som har en genomsnittlig inkomst per person som understiger 400 US-dollar. Centern kräver att anslaget till IDA i sin helhet skall användas för u-landsinsatser. Däremot kan centern acceptera förslaget till ny budgetteknik för att effektivisera utnyttjandet av anslaget. Det frigjorda utrymmet skall dock användas för att minska u-ländernas skuldbörda. Vi beräknar att 125 miljoner kr kan disponeras budgetåret 1990/91 för detta ändamål. Anslaget till skuldsanering kan därmed reduceras i motsvarande mån. I detta sammanhang är det dock angeläget att understryka det faktum att den nu föreslagna budgettekniken kommer att ställa krav på tillkommande resurser till IDA åren framöver.

I en motion om "Ett öppet Europa" har centerpartiet föreslagit riksdagen besluta om särskilda stödinsatser till Östeuropa upp till ett belopp om 1 100 000 000 kr. för budgetåret 1990/91 fördelade på 350 000 000 kr. i direkta stödinsatser och 750 000 000 i form av krediter med låg ränta och lång amor-

teringstid. Läntagarländerna skall dessutom medges rätt återbetala lånen i landets valuta.

Mot. 1989/90

U244

Vi uppfattar att regeringens avsikt är att finansiera en stor del av stödet till Östeuropa genom att ta i anspråk reserverade biståndsmedel—medel som redan utlovats för att finansiera planerade och/eller pågående projekt i u-länderna.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om biståndsinsatser för att främja barnens situation,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om svenskt initiativ för att initiera en debatt i FN:s generalförsamling i syfte att belysa de fattigaste barnens livsvillkor,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om initiativ för att stärka hänsynstagandet i Världsbanken till de sociala effekterna av skuldsaneringsprogram,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särskilda utbildnings- och utvecklingsprogram för u-ländernas kvinnor,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om insatser för landsbygdsutveckling och slumsanering i u-länderna,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utveckling av u-landsanpassad teknik,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om miljöhänsyn i biståndsarbetet,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd för demokratisk utveckling,

9. att riksdagen hos regeringen begär förslag om långtidsplanering av biståndsarbetet för de enskilda organisationerna så som i motionen föreslås,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att de anslagna resurserna för biståndsarbete i sin helhet skall användas för insatser i u-länderna,

11. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en parlamentarisk utredning med uppgift att presentera sådana förslag att de svenska biståndspolitiska målen säkerställs,

12. att riksdagen till anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram. Miljöinsatser, för budgetåret 1990/91 anslår 25000000 kr. utöver vad regeringen föreslagit eller således 150000000 kr.,

13. att riksdagen till anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA. Särskilda miljöinsatser, anslår 25000000 kr. utöver vad regeringen föreslår eller således 255000000 kr.,

14. att riksdagen till anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA. Särskilda program, anslår 50 000000 kr. utöver vad regeringen föreslår eller således 458000000 kr.,

15. att riksdagen till anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA, Katastrofbistånd, anslår 103 000 000 kr. utöver vad regeringen föreslår eller således 700 000 000 kr.,

16. att riksdagen till anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA, Humanitärt bistånd till södra Afrika, anslår 400 000 000 kr. utöver vad regeringen föreslår eller således 350 000 000 kr.,

17. att riksdagen beslutar att delposten Humanitärt bistånd till södra Afrika skall vara Humanitärt bistånd i Afrika med det bredare verksamhetsområde som anges i motionen,

18. att riksdagen till anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA, Botswana, anslår 10 000 000 kr. utöver vad regeringen föreslår eller således 105 000 000 kr.,

19. att riksdagen till anslaget C 3. Andra biståndsprogram, projektbistånd anslår 315 000 000 kr. eller således 75 000 000 kr. mindre än vad regeringen föreslår,

20. att riksdagen avslår regeringens förslag till bemyndigande i den del det avser utfästelser, utbetalningar eller åtaganden till Östeuropa.

Stockholm den 25 januari 1990

Olof Johansson (c)

Karl Erik Olsson (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Gunnar Björk (c)

Pär Granstedt (c)

Karin Israelsson (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Görel Thurdin (c)

Karin Söder (c)

Gunilla André (c)

Börje Hörnlund (c)

Agne Hansson (c)

Larz Johansson (c)